

Euroopa teadlaste eetikakoodeks

Uuendatud väljaanne

The European Code of Conduct for Research Integrity
Revised Edition
Published in Berlin by ALLEA - All European Academies
c/o Berlin-Brandenburg Academy of Sciences and Humanities
Jaegerstr. 22/23
10117 Berlin Germany
secretariat@allea.org
www.allea.org
Layout: Susana Irlas
Cover Picture: iStock
©ALLEA - All European Academies, Berlin 2017
All rights reserved. Redistribution, including in the form of extracts, is permitted for educational, scientific and private purposes if the source is quoted (unless otherwise explicitly indicated by the article in question). Permission must be sought from ALLEA for commercial use.
ISBN 978-3-00-055767-5

Sisukord

Eessõna

1. Põhimõtted
2. Hea teadustava
3. Head teadustava eirav käitumine

Lisa 1: Peamised allikdokumendid

Lisa 2: Ülevaatamise protsess ja selles osalenute nimekiri

Lisa 3: ALLEA alaline teaduseetika töörühm

Eessõna

•••

Teaduse eesmärk on uute teadmiste saamine süsteemse uurimistöö ja mõtlemise, vaatluse ja katsetamise teel. Kuigi kasutatav lähenemisviis võib teadusvaldkonniti olla erinev, on põhieesmärk ühine – edendada inimeste arusaamist iseenesest ja maailmast, milles elame. Seetõttu kehtib „Euroopa teadlaste eetikakoodeks“ kogu teadusele ühtegi valdkonda välistamata.

Teadus on ühisettevõtmine, millega tegeletakse nii akadeemilise kui ka ettevõtluskeskkonna tingimustes ja mujalgi. Teadus põhineb otsesel või kaudsel koostööl, mis sageli ületab sotsiaalseid, poliitilisi ja kultuurilisi piire. Teaduse tegemise põhieeldus seisneb vabaduses määratleda teadustöö probleeme ja arendada teooriaid, koguda empiirilist materjali ja võtta kasutusele sobivad meetodid. Teadus toetub teadlaste kogukonna tööle, mida ideaaljuhul tehakse tellijate ja rahastajate survest ning ideoloogilistest, majanduslikest ja poliitilistest erihuvidest sõltumata.

Tõlge eesti keelde: Ülle Rebo, Eesti Teaduste Akadeemia (versioon 05.05.2017).

Eesti Teaduste Akadeemia tänab paranduste ja märkuste eest ALLEA alalise teaduseetika töörühma liiget akadeemik Raivo Uibot, akadeemik Jüri Engelbrechti ja Peeter Pälli (Eesti Keele Instituut).

Teaduskogukond kannab põhivastutust uurimistöö põhimõtete sõnastamise, hea teadustava standardite määramise, teaduse kvaliteedi ja mõjukuse jõulise edendamise ning head teadust ohustavatele teguritele ja eiramisjuhtumitele adekvaatselt reageerimise eest. Eetikakoodeksi esmane ülesanne on kaasa aidata selle vastutuse teadvustamisele ja pakkuda toetavat raamistikku teaduskogukonna eneseregulatsioonile. Dokumendis kirjeldatakse ametialaseid, juriidilisi ja eetilisi kohustusi ning rõhutatakse teaduskeskkonna institutsionaalse korralduse olulisust. Eetikakoodeks on ühtviisi kehtiv ja kasutatav nii riigieelarvest kui ka eraviisiliselt rahastatud teadust silmas pidades, võttes seda kohaldades arvesse seadustest tulenevaid piiranguid.

Teadustööd reguleerivate põhiväärtuste ja -printsiipide tõlgendamisele võivad mõju avaldada ühiskonnas, poliitikas ja tehnoloogias toimuvad arenguprotsessid, samuti teaduskeskkonda puudutavad muudatused. Seetõttu peab tõhusalt toimiv teaduskogukonna eetikakoodeks olema pidevalt arenev dokument, mida korrapäraselt uuendatakse ning mille rakendamisel on võimalik silmas pidada kohalikke või riikide erisusi. Teadlastel, akadeemiatel, teadusseltsidel, rahastusasutustel, riiklikel ja eraõiguslikel teadlasi ühendavatel organisatsioonidel, kirjastajatel ja muudel asjasse puutuvatel institutsioonidel – igapäev neist on teatud eriomased vastutusala, mille piires nad head teadustava ja selle aluseks olevaid põhimõtteid järgivad.

1. Põhimõtted

• • •

Hea teadustava põhineb teaduseetika aluspõhimõtetel ning on abistav teejuht teadlastele tavaolukorras, samuti neil juhtudel, kui tuleb kokku puutuda uurimistöös peituvate praktiliste, eetiliste ja intellektuaalsete probleemidega.

Selliste põhimõtete hulka kuuluvad:

- **Usaldatavus** teaduskvaliteedi tagamisel, mis avaldub uurimistöö kavandamisel, meetodite valikul, tulemuste analüüsimisel ning ressursside kasutamisel tehtavates valikutes.
- **Ausus** uurimistöö teostamisel, kavandamisel, retsenseerimisel, selle tulemuste esitamisel ja avalikkusele tutvustamisel läbipaistval, õiglasel, täielikul ja erapooletul moel.
- **Austus** kolleegide, koostööpartnerite, ühiskonna, ökosüsteemide, kultuuripärandi ja looduskeskkonna vastu.
- **Vastutavus** kõigil teadustöö etappidel ideest publitseerimiseni, kaasa arvatud juhtimine ja korraldamine, koolitamine, juhendamine ja mentorlus, aga ka laialdasemate järeloomjude eest.

2. Hea teadustava

• • •

Head teadustava käsitletakse erinevates kontekstides:

- Teaduskeskkond
- Koolitus, juhendamine ja mentorlus
- Uurimistöö meetodid

- Ettevaatusabinõud
- Andmete käitlemine ja haldamine
- Teaduskoostöö
- Avaldamine ja levitamine
- Retsenseerimine, hindamine ja toimetamine

2.1 Teaduskeskkond

- Teadusasutused ja teadlasi ühendavad organisatsioonid edendavad teaduseetika alast teadlikkust ja tagavad, et heal teadustaval põhinev organisatsioonikultuur oleks valdav.
- Teadusasutused ja teadlasi ühendavad organisatsioonid näitavad end juhi rollis hea teadustava selgelt mõistetavate põhimõtete ja reeglite juurutamisel ning nendest kõrvalekaldumise puhul läbipaistva ja mõjusa menetlemise tagamisel.
- Teadusasutused ja teadlasi ühendavad organisatsioonid kindlustavad vajaliku taristu, mis võimaldaks hallata ja kaitsta kõiki andmeid ja teadusmaterjale sõltumata nende kandjast või vormist (siin peetakse silmas ka kvalitatiivseid ja kvantitatiivseid andmeid, protokolle, meetodikirjeldusi, muid teadustöö tehissaadusi ja kaasnevaid metaandmeid), mis on vajalikud korratavuse, jälgitavuse ja vastutavuse nõude täitmiseks.
- Teadusasutused ja teadlasi ühendavad organisatsioonid tunnustavad vääriliselt avatud ja järgitavaid hea tava juhtumeid teadlaste palkamisel ja edutamisel.

2.2 Koolitus, juhendamine ja mentorlus

- Teadusasutused ja teadlasi ühendavad organisatsioonid võimaldavad teadlastele põhjalikku koolitust teadustöö kavandamise, meetodika ja analüüsi alal.
- Teadusasutused ja teadlasi ühendavad organisatsioonid loovad eesmärgikohased ja laialdased teaduseetika ja ausa teaduse alase koolituse saamise võimalused ning tagavad kõigi asjaomaste isikute ja institutsioonide teavitamise selle valdkonnaga seotud normatiivsetest dokumentidest.
- Teadlased osalevad eetika- ja teaduseetikakoolitustel kogu teadlaskarjääri ulatuses selle varasemast etapist kõrgeima tasemeni.
- Kogenud teadlased, teadusjuhid ja juhendajad abistavad oma töörühma liikmeid ning pakuvad neile asjakohast nõustamist ja koolitust, mis võimaldaks nende teadustegevust arendada, kavandada ja liigendada kooskõlas hea teadustavaga ning aitavad kaasa eetiliste hoiakute kinnistumisele.

2.3 Uurimistöö meetodid

- Teadlased võtavad teadusideede väljaarendamisel arvesse teaduse viimast sõna.
- Teadlased kavandavad, teostavad, analüüsivad ja dokumenteerivad uurimistööd hoolikalt ja läbimõeldult.
- Teadlased kasutavad uurimistööle eraldatud raha sihipäraselt ja vastutustundlikult.

- Teadlased järgivad uurimistulemuste avaldamisel ja nende tõlgendamisel avatuse, aususe, läbipaistvuse ja korrektsuse põhimõtteid ning juhul kui õigusaktid seda nõuavad, siis andmete ja uurimistulemuste konfidentsiaalsusnõudeid.
- Teadlased annavad oma uurimistöö tulemustest teada viisil, mis on kooskõlas selles valdkonnas kehtivate standarditega, ning tagab neil juhtudel, kus see nõue on rakendatav, kõigi töötappide kontrollitavuse ja võimalikult algupärase korratavuse.

2.4 Ettevaatusabinõud

- Teadlased järgivad oma uurimisvaldkonnas kehtivaid seadusi ja reegleid.
- Teadlased suhtuvad uuritavatesse ja uuringusse kaasatavatesse, olgu nendeks siis inimesed või loomad, kultuurilised või bioloogilised nähtused, keskkonna- või füüsilised objektid, austuse ja hoolivusega ning kooskõlas kehtivate seaduste ja eetikapõhimõtetega.
- Teadlased suhtuvad vastutustundlikult oma uurimistööga seotud kogukonna, koostööpartnerite ja muude osaliste tervise, kaitstuse ja heaolu tagamisse.
- Head uurimismeetodid võtavad arvesse east, soost, kultuurist, usust, etnilisest päritolust ja ühiskonnaklassist tulenevaid olulisi erinevusi ja on nendele vajadustele kohandatavad.
- Teadlased on teadlikud nende uurimistööga kaasneda võivatest kahjudest ja ohtudest ning rakendavad meetmeid nendega toimetulemiseks.

2.5 Andmete käitlemine ja haldamine

- Teadlased, teadusasutused ja teadlasi ühendavad organisatsioonid kindlustavad nõuetekohase vastutuse ja kontrolli kõigi, ka veel avaldamata andmete ja uurimistöö materjalide käitlemisel ja haldamisel ning nende turvalise säilitamise mõistliku ajavahemiku jooksul.
- Teadlased, teadusasutused ja teadlasi ühendavad organisatsioonid tagavad andmetele võimalikult avatud, kuid nõuetekohaselt piiratud juurdepääsu ning kui vähegi võimalik, järgivad andmete haldamisel ka avatud juurdepääsu põhimõtteid: andmed olgu leitavad, kättesaadavad, ühilduvad ja taaskasutatavad.
- Teadlased, teadusasutused ja teadlasi ühendavad organisatsioonid annavad selgelt teada, kuidas nende andmetele ja uurimismaterjalidele võib ligi pääseda ja neid kasutada.
- Teadlased, teadusasutused ja teadlasi ühendavad organisatsioonid käsitavad andmeid õiguspäraste ja viidatavate teadustulemitena.
- Teadlased, teadusasutused ja teadlasi ühendavad organisatsioonid tagavad, et kõigis teadustulemitega seotud lepingutes ja kokkulepetes kajastatakse eraldi võrdväärse osana nende kasutamise ning omandiõiguse ja/või -kaitse korraldamist intellektuaalomandi õiguste alusel.

2.6 Teaduskoostöö

- Kõigil teaduskoostöö partneritel on vastutus teaduseetika põhimõtete järgimise eest.

- Kõik teaduskoostöö partnerid lepivad tegevuse käivitamise algusetapil kokku uurimistöö eesmärkides ja reeglites ning meetodites, kuidas teadustulemeid võimalikult läbipaistvalt ja avatult üldsusele esitada.
- Koostöö algul panevad kõik partnerid lepingusse kirja oma ootused ja põhimõtted teaduseetika, kohaldatavate seaduste ja juhendite, koostöös osalejate intellektuaalse omandi õiguste kaitse ning vastuolude ja võimalike väärkäitumise juhtude lahendamise reeglite kohta.
- Kõigile teaduskoostöö partneritele antakse korrektselt teada uurimistöö tulemuste avaldamiseks esitamisest ja see kooskõlastatakse nendega.

2.7 Avaldamine ja levitamine

- Kõik autorid on täielikult vastutavad publikatsiooni sisu eest, kui lepingus ei ole ette nähtud teisiti.
- Autorid lepivad omavahel kokku autorite järjestuse, võttes arvesse, et autorsuse õiguse annab vaid oluline panus uurimistöö kavandamisel, asjakohaste andmete kogumisel või siis tulemuste analüüsimisel ja tõlgendamisel.
- Autorid tagavad oma töö kättesaadavuse kolleegidele õigeaegsel, avatud, läbipaistval ja korrektsel viisil, kui ei ole kokku lepitud teisiti, ning on avalikkuse, traditsioonilise ja sotsiaalmeediaga suheldes ausad.
- Autorid tunnustavad vääriliselt nende uurimistöö teostumisele kaasa aidanud teiste osaliste, sealhulgas kaastööliste, assistentide ja rahastajate märkimisväärset tööd ja intellektuaalset panust ning esitavad korrektsed viited nende tööpanuse kohta.
- Kõik autorid annavad teada mistahes huvide konfliktidest ning uurimistöö tegemiseks või selle tulemuste avaldamiseks saadud rahalistest või muud laadi toetustest.
- Autorid ja kirjastajad avaldavad vajadusel parandusi või võtavad uurimistöö tagasi, selleks on ette nähtud selged ja arusaadavad protseduurireeglid, määratletud põhjused ja autoritele avaldatakse tunnustust kiirete avaldamisjärgsete paranduste eest.
- Autorid ja kirjastajad käsivad negatiivseid tulemusi positiivsetega samavõrra avaldamist ja levitamist väärivatena.
- Teadlased järgivad samu eelkirjeldatud kriteeriume sõltumata sellest, kas nad avaldavad oma töid ettetellitavas ajakirjas, avatud juurdepääsuga väljaandes või mistahes muul alternatiivsel kirjastatud kujul.

2.8 Retsenseerimine, hindamine ja toimetamine

- Teadlased suhtuvad täie tõsidusega oma kohustustesse teaduskogukonna ees, osaledes eelretsenseerimises, retsenseerimises ja hindamises.
- Teadlased retsenseerivad ja hindavad kirjastustele esitatud publikatsioone, rahastust, ametisse nimetamisi, ametikõrgendusi või premeerimisi, järgides läbipaistvuse ja põhjendatuse põhimõtet.

- Retsenseerijad või toimetajad, kellel esineb huvide konflikte, taandavad end publikatsioonide, rahastuse, ametisse nimetamiste, ametikõrgenduste või premeerimiste kohta tehtavatest otsustustest.
- Retsenseerijad säilitavad konfidentsiaalsuse, kui asjaosalised ei ole eelnevalt andnud nõusolekut avalikustamise kohta.
- Retsenseerijad ja toimetajad austavad autorite ja taotlejate õigusi ning küsivad neilt luba nende poolt esitatud ideede, andmete või tõlgenduste kasutamiseks.

3. Head teadustava eirav käitumine

• • •

Teadlaste jaoks on kriitilise tähtsusega nõue, et nad peavad valdama oma uurimisvaldkonnaga seotud teadmisi, meetodeid ning eetilise käitumise ja tegutsemise norme. Hea teadustava standarditest kõrvalekaldumine on vastuolus professionaalse vastutuse põhimõttega. See kahjustab uurimistöö protsesse, halvendab teadlaste omavahelisi suhteid, õhnestab teaduse usaldatavust ja tõsiseltvõetavust, raiskab ressursse ja võib põhjendamatult seada hädaohtu teaduse subjektid, kasutajad, ühiskonna või keskkonna.

3.1 Väärkäitumine ja muud lubamatud käitumisviisid teaduses

Traditsiooniliselt määratletakse teadusruumis väärkäitumist fabritseerimise, võltsimise või plagieerimisena (mis on inglise keeleruumis tuntud FFP kategooriatena) rahastuse taotlemisel, uurimistöö teostamisel, retsenseerimisel või teadustulemite esitamisel:

- **Fabritseerimine (*fabrication*)** tähendab tulemuste väljamõtlemit ja kirjapanemist viisil, nagu nad oleksid tõesed.
- **Võltsimine (*falsification*)** seisneb uurimistöö materjalide, seadmete või protsessidega manipuleerimises, aga ka andmete või tulemuste põhjendamatuse muutmises, eemaldamises või nende tähtsuse vähendamises.
- **Plagieerimine (*plagiarism*)** tähendab teiste inimeste tööde ja ideede kasutamist originaaltööle korrektselt viitamata, seeläbi rikkudes esmaautori(te) õigust oma intellektuaalse loomingu tulemustele.

Neid kolme peetakse kõige tõsisemateks teaduseetikast kõrvalekaldumise vormideks, kuna nad moonutavad teadustulemeid. Esineb veel teisigi heast teadustavast kõrvalekaldumise vorme, mis teevad kahju eetilisele teadusprotsessile või teadlastele. Lisaks käesolevas eetikakoodeksis esile toodud otsesetele heast teadustavast kõrvalekaldumistele võib paljude teiste lubamatu tegutsemise näidete hulgas esile tuua järgmised:

- Autorlusega manipuleerimine või teiste teadlaste rolli vähendamine publikatsioonides.
- Omaenese varasemate tööde, muuhulgas nende tõlgete, oluliste osade taasavaldamine originaaltööle korrektselt viitamata ('eneseplagieerimine').
- Valikuline viitamine iseenese teadustulemite suurendamise, aga ka toimetajate, retsenseerijate või kolleegide meele järele olemise nimel.

- Teadustulemuste enese teada jätmine.
- Uurimistöö protsessi sõltumatuse ohtu seadmise võimaldamine rahastajatele/sponsoritele või teadustulemuste esitamine eelarvamust tekitaval või süvendaval viisil.
- Mittevajalike viidete lisamine uurimistöö bibliograafiale.
- Teise teadlase pahatahtlik süüdistamine teaduseetikast kõrvalekaldumises või muudes üleastumistes.
- Teadussaavutuste väärsti esitamine.
- Teadustulemite tähtsuse ja praktilise rakendatavuse liialdatud esitamine.
- Teiste teadlaste töö kestuse venitamine või sobimatu takistamine.
- Kõrgema ametialase positsiooni väärkasutamine teaduseetikast kõrvalekaldumist soodustaval viisil.
- Teiste teadlaste oletatavate teaduseetikast kõrvalekaldumiste ignoreerimine või asutuste poolt teaduseetikast kõrvalekaldumistele järgnenud sobimatute reageerimisjuhtude varjamine.
- Teadustöö kvaliteedi kontrolli õnnestavate ajakirjade ('rämpsajakirjade') asutamine või toetamine.

Lubamatud käitumisviisid nende kõige tõsisemates vormides on karistatavad, aga kergemategi puhul tuleb rakendada kõiki kättesaadavaid meetmeid, et neid ära hoida, taunida ja lõpetada koolituste, juhendamise ja mentorluse abil ning positiivse ja toetava töökeskkonna kujundamise teel.

3.2 Hea tava ja väärkäitumise süüdistuste menetlemine

Riigiti on kasutusel erinevaid protseduureegleid hea teadustava eiramist või väärkäitumist puudutavate süüdistuste menetlemise kohta. Peab siiski tõdema, et ühiskonna ja teaduskogukonna huvides on ennekõike see, et üleastumisi menetletaks järjekindlalt ja läbipaistval viisil. Iga juhtumi puhul peaksid menetluses osalejad silmas pidama järgmisi põhimõtteid.

Ausus

- Menetlemine on õiglane, kõikehõlmav ja otstarbekalt läbi viidud, tegemata kompromisse korrektsuse, objektiivsuse või põhjalikkuse arvelt.
- Menetluses osalevad pooled annavad teada mistahes huvide konfliktist, mis võib menetlemise käigus tekkida.
- Võetakse kasutusele vajalikud meetmed, et menetlustoimingud päädiks otsuse langetamisega.
- Menetlust viiakse läbi konfidentsiaalsust austades, et kaitsta juurdlusega seotud isikuid.
- Asutused kaitsevad juurdluse jooksul väärkäitumisest teavitajate õigusi ja tagavad, et nende karjääriperspektiive ei seata löögi alla.

- Läbipaistvuse ja ühtsuse huvides on hea teadustava eiramisjuhtude menetlusreeglid avalikult kättesaadavad ja vabalt kasutatavad.

Õiglus

- Kontrolli teostatakse vastavalt kindlaks määratud reeglitele ja kõigi poolte suhtes õiglaselt.
- Teaduseetikast kõrvalekaldumises süüdistatavatele isikutele antakse täielik ülevaade neile süüks pandava teo või tegude asjaolude kohta ja neile võimaldatakse õiglase protseduuri kohaselt esitada süüdistustele vastulauseid ja tõendusmaterjali oma seisukoha kaitseks.
- Karistusmeetmeid isiku suhtes, kelle kohta esitatud süüdistus teaduseetikast kõrvalekaldumises on leidnud kinnitust, rakendatakse proportsionaalselt üleastumise raskusastmega.
- Juhul kui teadlased vabastatakse väärkäitumise süüdistusest, rakendatakse sobivaid taastusmeetmeid.
- Teaduseetikast kõrvalekaldumises süüdistatavat isikut peetakse süütuks seni, kuni ei ole tõendatud vastupidist.

Lisa 1: Peamised allikdokumendid

All European Academies (2013). "Ethics Education in Science". Statement by the Permanent Working Group on Science and Ethics.

www.allea.org/wp-content/uploads/2015/07/Statement_Ethics_Edu_web_final_2013_10_10.pdf
[Accessed 15/01/2017]

AllTrials: Trials Registration and Reporting Platform.

<http://www.alltrials.net/find-out-more/> [Accessed 14/03/2017]

American Association for the Advancement of Science (2017). The Brussels Declaration: Ethics and Principles for Science & Society Policy-Making.

<http://www.sci-com.eu/main/docs/Brussels-Declaration.pdf?58b6e4b4> [Accessed 14/03/2017]

Committee on Publication Ethics COPE. Guidelines.

<http://publicationethics.org/resources/guidelines> [Accessed 15/01/2017]

Data Citation Synthesis Group, Martone M. (ed.) (2014). Joint Declaration of Data Citation Principles. San Diego, CA: FORCE11.

<https://www.force11.org/group/joint-declaration-data-citation-principles-final> [Accessed 15/01/2017]

EQUATOR Network: Reporting Guidelines to enhance the quality and transparency of health research.

<https://www.equator-network.org/> [Accessed 13/03/2017]

EURODAT. Collaborative Data Infrastructure: Guidelines on data management.

<https://eudat.eu/data-management> [Accessed 15/01/2017]

InterAcademy Partnership (2016). "Doing Global Science: A Guide to Responsible Conduct in the Global Research Enterprise". Princeton University Press.

<http://interacademycouncil.net/24026/29429.aspx> [Accessed 15/01/2017]

International Committee of Medical Journal Editors. Defining the Role of Authors and Contributors.

<http://www.icmje.org/recommendations/browse/roles-and-responsibilities/defining-the-role-of-authors-and-contributors.html> [Accessed 15/01/2017]

Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD) and Global Science Forum (2007). Best Practices for Ensuring Scientific Integrity and Preventing Misconduct.

<https://www.oecd.org/sti/sci-tech/40188303.pdf> [Accessed 15/01/2017]

Research Data Alliance RDA (2016). RDA/WDS Publishing Data Workflows WG Recommendations.

<http://dx.doi.org/10.15497/RDA00004> [Accessed 15/01/2017]

Research Data Alliance RDA (2016). Data Description Registry Interoperability WG Recommendations.

<http://dx.doi.org/10.15497/RDA00003> [Accessed 15/01/2017]

UK Academy of Medical Sciences (2015). Perspective on 'Conflict of Interest'.

<https://acmedsci.ac.uk/file-download/41514-572ca1ddd6cca.pdf> [Accessed 13/03/2017]

Wilkinson MD et al. (2016). The FAIR Guiding Principles for scientific data management and stewardship, *Scientific Data* 3:160018 doi: 10.1038/sdata.2016.18
<http://www.nature.com/articles/sdata201618> [Accessed 15/01/2017]

World Conference on Research Integrity WCRI (2013). Montreal Statement on Research Integrity in Cross-Boundary Research Collaborations.
<http://www.researchintegrity.org/Statements/Montreal%20Statement%20English.pdf> [Accessed 05/01/2017]

World Conference on Research Integrity WCRI (2010). Singapore Statement on Research Integrity.
www.singaporestatement.org/statement.html [Accessed 15/01/2017]

Lisa 2: Ülevaatamise käik ja huvipoolte nimekiri

Käesolev dokument põhineb Euroopa teaduste akadeemiate ühenduse ALLEA (*European Federation of Academies of Sciences and Humanities* „*All European Academies*”) ja Euroopa Teadusfondi (ESF) poolt 2011. aastal välja töötatud „Euroopa teadlaste eetikakoodeksil”. Koodeks on elav dokument, mida iga kolme kuni viie aasta järel üle vaadatakse ning esilekerkivaid vajadusi silmas pidades muudetakse ja täiendatakse, nii et teadlaskogukonnal oleks jätkuvalt võimalik seda hea teadustava raamdokumendina kasutada.

Praeguse versiooni koostamist enim mõjutanud faktorite hulgas võib nimetada juba toimunud või käimasolevaid muudatusi paljudes valdkondades: Euroopa teadusrahastuse korraldus ja regulatsioonimehhanismid; teadusasutuste vastutusala; teadustegevuse ja -saavutuste tutvustamine laiemale avalikkusele; retsenseerimistoimingud; avatud juurdepääsuga (OA) publitseerimine; andmehoidlate kasutamine; sotsiaalmeedia ja kodanikualgatuse võimaluste kasutamine teaduses. ALLEA alalise teaduseetika töögrupi poolt käivitatud uuendamisse olid erinevatel tasanditel toimunud aruteludes kaasatud paljud Euroopa teadusruumi kuuluvad nii avaliku kui ka erasektori institutsioonid. Algatajad soovisid, et eetikakoodeks väljendaks kõigi osapoolte ühiseid seisukohti ja arusaamu.

Eetikakoodeksi uuendamise protsessis kirjaliku sisendi esitanud (*) ja/või 2016. aastal Brüsselis toimunud huvipoolte nõupidamisel osalenud (+) mitmepoolsed organisatsioonid:

- BusinessEurope*+
- Centre for European Policy Studies (CEPS)*
- Committee on Publication Ethics (COPE)*+
- Conference on European Schools for Advanced Engineering Education and Research (CESAER)*+
- DIGITALEUROPE*+
- EU-LIFE*+
- European Association of the Molecular and Chemical Sciences (EUCHEMS)*+
- European Association of Research and Technology Organisations (EARTO)*+
- European Citizen Science Association (ECSA)*
- Euroopa Komisjon*+
- European Group on Ethics in Science and Technologies (EGE)*
- European Network of Research Integrity Offices (ENRIO)*+
- European University Association (EUA)*+
- Euroscience*+
- FoodDrinkEurope*+
- Global Young Academy (GYA)*+
- League of European Research Universities (LERU)*+

- Open Access Infrastructure for Research in Europe (OpenAIRE)*+
- Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA)+
- Sense about Science*
- Science Europe*+
- Young European Associated Researchers (YEAR)*+
- Young European Research Universities Network (YERUN)*+

Lisa 3: ALLEA alaline teaduseetika töörühm

ALLEA alaline teaduseetika töörühm (*Permanent Working Group on Science and Ethics, PWGSE*) tegeleb väga paljude valdkondadega, mille hulka kuuluvad nii seesmised (teaduskogukonna piiresse jäävad) kui ka välimised (teaduse ja ühiskonna vahelised suhted) teemad. Kuna eetikaküsimused on olnud äärmiselt mõjukas faktor nii Euroopa ühtseks kogukonnaks konsolideerumisel kui ka ALLEA loomisel, seati PWGSE moodustamisel peamiseks eesmärgiks viia omavahel kokku selle valdkonna eksperdid kõigist teaduste akadeemiatest üle terve Euroopa ja luua ühisplatvorm, mis tagaks neile püsiva võimaluse omavahel teaduseetika ja hea teadustava küsimusi arutada.

Viimastel aastatel on PWGSE järjekindlalt suurendanud oma võimekust ja tegevusulatust, et tulla edukalt toime töörühma peamise ülesandega – viia läbi ühisarutelusid paljudes olulise tähtsusega teemavaldkondades, nagu näiteks hea teadustava, eetikaharidus teaduses ja teadustöoga seotud koolitustel, teaduspoliitikaalase nõustamise eetilised aspektid, usaldus teaduse suhtes, väärkäitumine teaduses, plagieerimine jpm.

Hiljuti päevakorda tõusnud teemade seas võib nimetada teadustulemite kahetist kasutamist, ohtude, teaduse ja inimõigustega seonduvaid eetilisi aspekte, kõrghariduse ja teaduse toetamist Palestiinas, inimembrüoga seotud teadusuuringuid, sünteetilist bioloogiat, nanotehnoloogiasid jne. Töörühma liikmed on ekspertidena kaasatud ka Horisont 2020 raames rahastatud ENERI projekti (*European Network of Research Ethics and Research Integrity*), mille eesmärgiks on koolitada eetikaküsimustes pädevaid asjatundjaid ja viia Euroopa tasandil hea teadustava infrastruktuurid omavahel vastavusse.

Lisaks regulaarselt toimuvatele töörühma koosolekutele on PWGSE korraldanud ka temaatilisi ühisetevõtmisi laiemal tasandil, enamasti koostöös teiste asjaomaste organisatsioonidega, nagu näiteks Euroopa Komisjon, Euroopa Teadusfond (ESF), Rahvusvaheline Teadusnõukogu (ICSU), UNESCO ja veel paljud. “Euroopa teadlaste eetikakoodeksi” kaasajastamise edukal lõpuleviimisel said töörühma liikmed olulist tuge oma laiahaardeliselt ekspertide ja asutuste võrgustikult.

ALLEA alalise teaduseetika töörühma liikmed

Göran Hermerén (töörühma juht) – Rootsi Kuninglik Kirjanduse, Ajaloo ja Muististe Akadeemia
 Maura Hiney – Iiri Kuninglik Akadeemia, tööversiooni rakkerühm (juht)
 László Fésüs – Ungari Teaduste Akadeemia, tööversiooni rakkerühm
 Roger Pfister – Šveitsi Kunstide ja Teaduste Akadeemiate Liit, tööversiooni rakkerühm
 Els Van Damme – Belgia Kuninglik Teaduste ja Kunstide Akadeemia, tööversiooni rakkerühm
 Martin van Hees – Hollandi Kuninglik Kunstide ja Teaduste Akadeemia, tööversiooni rakkerühm
 Krista Varantola – Soome Teaduste Akadeemiate Nõukoda, tööversiooni rakkerühm
 Anna Benaki – Ateena Akadeemia (Kreeka)
 Anne Fagot-Largeault – Prantsuse Teaduste Akadeemia
 Ludger Honnefelder – Saksa Teaduste Akadeemiate Liit
 Bertil Emrah Oder – Türgi Teaduste Akadeemia

Martyn Pickersgill – Edinburgh'i Kuninglik Selts (Ühendkuningriik)
 Pere Puigdomenech – Kuninglik Barcelona Teaduste ja Kunstide Akadeemia / Kataloonia Uuringute Instituut (Hispaania)
 Kirsti Strøm Bull – Norra Teaduste Akadeemia
 Zbigniew Szawarski – Poola Teaduste Akadeemia
 Raivo Uibo – Eesti Teaduste Akadeemia

PWGSE-le ja kavandi koostamise töörühma liikmetele oli abiks Robert Vogt (ALLEA sekretariaat).

ALLEA ALL European Academies

1994. aastal asutatud Euroopa teaduste akadeemiate ühendusse ALLEA kuulub tänapäeval 59 teadus-akadeemiat enam kui 40 Euroopa riigist. ALLEA-ga liitunud akadeemiad tegutsevad teadusseltside, mõttekodade ja teadusuuringuid korraldavate organisatsioonidena. Nad on oma eelarvega autonoomsed institutsioonid, mis ühendavad teadlaskogukonna tipptegijaid kõigilt loodus-, sotsiaal- ja humanitaarteaduste erialadelt. Seega on ALLEA egiidi alla koondunud enneolematu ulatuse ja tasemega intellektuaalse võimekuse, kogemuste ja valdkonnapädevuste inimvaramu.

ALLEA tegevus poliitikakujundamise protsessis on poliitiliselt, majanduslikult ja ideoloogiliselt sõltumatu ning keskendub eelkõige sobiva raamistiku loomisele, mis soodustaks teaduse arengut. ALLEA koos oma liikmesakadeemiatega suudab vastu astuda ja leida lahendusi Euroopa teaduse, teadusuuringute ja innovatsiooni ees seisvatele paljutahuliste probleemidele, nii struktuursetele kui ka poliitilistele. Tegevuste kavandamisel ja läbiviimisel lähtutakse ühisest arusaamast, et Euroopa riigid on omavahel tihedalt seotud ajaloolistel, sotsiaalsetel ja poliitilistel põhjustel, aga ka tingituna teaduse ja majanduse vajadustest.

www.allea.org

Liikmesakadeemiad

Albaania: Akademia E Shkencave E Shqipërisë; **Armeenia:** գիտությունների ազգային ակադեմիա; **Austria:** Österreichische Akademie der Wissenschaften; **Valgevene:** Нацыянальная акадэмія навук Беларусі; **Belgia:** Academie Royale des Sciences des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique; Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen en Kunsten; Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde; Academie Royale de langue et de littérature francaises de Belgique; **Bosnia ja Hertsegoviina:** Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine; **Bulgaaria:** Българска академия на науките; **Horvaatia:** Hrvatska Akademija Znanosti i Umjetnosti; **Tšehhi Vabariik:** Akademie věd České republiky; Učený společnost České republiky; **Taani:** Kongelige Danske Videnskabernes Selskab; **Eesti:** Eesti Teaduste Akadeemia; **Soome:** Tiedeakatemiain neuvottelukunta; **Prantsusmaa:** Académie des Sciences - Institut de France; Académie des Inscriptions et Belles-Lettres; **Georgia:** საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია; **Saksamaa:** Leopoldina - Nationale Akademie der Wissenschaften; Union der deutschen Akademien der Wissenschaften; Akademie der Wissenschaften in Göttingen, Akademie der Wissenschaften und der Literatur Mainz, Bayerische Akademie der Wissenschaften, Berlin-Brandenburgische Akademie der Wissenschaften, Akademie der Wissenschaften in Hamburg, Heidelberger Akademie der Wissenschaften, Nordrhein-Westfälische Akademie der Wissenschaften und

der Künste, Sächsische Akademie der Wissenschaften zu Leipzig (assotsieerunud liikmed); **Kreeka:** Ακαδημία Αθηνών; **Ungari:** Magyar Tudományos Akadémia; **Iirimaa:** The Royal Irish Academy - Acadamh Ríoga na hÉireann; **Israël:** תּיִלְאָרְשִׁיָה תִימּוּאֵלָה הַיִּמּוּדָקָאָה מִיעֵדְמֵל; **Itaalia:** Accademia Nazionale dei Lincei; Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti; Accademia delle Scienze di Torino; **Kosovo:** Akademia e Shkencave dhe e Arteve e Kosovës; **Läti:** Latvijas Zinātņu akadēmija; **Leedu:** Lietuvos mokslų akademijos; **Makedoonia:** Македонска Академија на Науките и Уметностите; **Moldova:** Academia de Științe a Moldovei; **Montenegro:** Crnogorska akademija nauka i umjetnosti; **Holland:** Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen; **Norra:** Det Norske Videnskaps-Akademi; Det Kongelige Norske Videnskabers Selskab; **Poola:** Polska Akademia Umiejętności; Polska Akademia Nauk; **Portugal:** Academia das Ciências de Lisboa; **Rumeenia:** Academia Română; **Venemaa:** Российская академия наук (assotsieerunud liige); **Serbia:** Srpska Akademija Nauka i Umetnosti; **Slovakkia:** Slovenský Akadémia Vied; **Sloveenia:** Slovenska akademija znanosti in umetnosti; **Hispaania:** Real Academia de Ciencias Morales y Políticas; Real Academia de Ciencias Exactas, Físicas y Naturales (assotsieerunud liige); Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona; Institut d'Estudis Catalans; **Rootsi:** Kungl. Vetenskapsakademien; Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien; **Šveits:** Akademien der Wissenschaften Schweiz; **Türgi:** Türkiye Bilimler Akademisi; Bilim Akademisi (assotsieerunud liige); **Ukraina:** Національна академія наук України; **Ühendkuningriik:** The British Academy; The Learned Society of Wales; The Royal Society; The Royal Society of Edinburgh

[Riigid on järjestatud ingliskeelsete nimede põhjal]